

Κ. Α. Π. Καραγιάννης, Στοιχιστής
23 Καραγιά

Ο ΘΕΑΤΗΣ,

ἢ

Δοκίμια τεχνολογικά περὶ τὰ τῆς κοινωνίας.

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΗΘΙΚΟΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ,
ΚΑΙ ΘΕΣΜΟΘΕΤΙΚΟΝ,

Ἐκδιδόμενον δις τοῦ μηνός

παρὰ

ΜΙΧΑΗΛ ΣΧΙΝΑ.

ΑΡΙΘΜ. Ζ' ΚΑΙ Ἡ ΠΕΡΙΟΔΟΣ Α.

Θῆξας δὲ κε φῶτ' ἀρετῆ, ποτὶ
πελώριον ὤρμασε κλέος ἀ-
νήρ, θεοῦ σὺν παλάμα,

ἦτοι,

Μὲ τὴν ἀρετὴν ἀκονῶντες τοὺς ἀνδρας,
εἰς ὑψηλὴν τοὺς ἐκφέρομεν δοξάν, σὺν
θεῷ βοηθῶ. Πινδ. Ὀλύμπ. εἰδ. ι.

ἘΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ἘΚ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΑΣ ΓΕΩΡΓΓΙΟΥ ΠΟΛΥΜΕΡΗ.

1837.

Ο ΘΕΑΤΗΣ

ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ ΗΘΙΚΟΝ, ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΝ, ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΟΝ,
ΚΑΙ ΘΕΣΜΟΘΕΤΙΚΟΝ.

Ἀριθμὸς 7. Περίοδος πρώτη. Τῆ Ι Φεβρουαρίου 1837.

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΚΟΙΝΗΣ ΓΝΩΜΗΣ.

Κοινωνικὸν Θεώρημα.

Ἡ κοινὴ γνώμη εἶνε ἡ γνώμη ὄλων, τὸ ἄθροισμα τῶν γνώμων ἐκάστων, ἢ καὶ τῶν περισσοτέρων, ἀνδρῶν, γυναικῶν, παιδιῶν, νέων, τελειῶν, γερόντων. Ἡ ἀξία τῆς καὶ ἡ ἐκφρασίς τῆς διαφέρουσι κατὰ τὸ κλίμα ὅπου κατοικοῦσι τὰ ἔθνη, κατὰ τὸν βαθμὸν τῆς παιδείας, καὶ κατὰ τὴν φύσιν τοῦ πολιτεύματός των. Ἡ κοινὴ γνώμη τῶν ἀγρίων καὶ νομάδων λαῶν, εἶνε μικρὰ καὶ φαύλη περὶ μικρῶν καὶ φαύλων πραγμάτων. Περιορισμέναι εἰς τὸ νὰ πορίζωνται τὰ πρὸς ἐπαρκείαν τῶν φυσικῶν ἀμέσων χρειῶν διὰ τοῦ κυνηγίου, τῆς ποιμενικῆς, ἢ ἀλιευτικῆς, πατρίδα μὴ γνωρίζοντες, ἀλλ' ἐναλλάξ εἰς τύπους διαφορῶν φερόμενοι, μᾶλλον δὲ, τὴν πατρίδα μετ' ἐαυτῶν φέροντες ὅπου νομᾶς καὶ ἄγρην εὐρίσκουσι, ἀφορμὴν δὲν ἔχουσι νὰ ἐκφράξωσι τὴν γνώμην των, παρ' ὅταν οἱ ἡγεμόνες των, φυλάρχαι, ἢ πατριάρχαι, βλέπωσι τοὺς πορισμούς των καὶ τότε τὴν ἐκφράζουσι διὰ βίας ἐμπράκτου, διὰ τοῦ πολέμου, ἐτζροφύλου ἢ ἐπιδημίου. Τὰ γεωργικὰ ἔθνη πρῶτα πατρίδα ἀπέκτησαν. Ἡ γὰρ δουλευθεῖσα καὶ διαιρεθεῖσα εἰς κλήρους, ἐσταθέρωσε τὰς κτήσεις. Πέριξ, ἀντὶ σκηνῶν, καλύβαι ἡμέρων ἀνθρώπων ἐπήχθησαν, καὶ πόλις ἐσηματίσθη. Τὸ δίκαιον ἐκλήθη εἰς φρουρὰν τοῦ ὠφελίμου, καὶ μεγάλα ἑορταὶ ἐπανηγυρίσθησαν εἰς τιμὴν τῆς Δήμητρος, θεσμοφόρου θεᾶς. Ἡ κοινωνικὴ αὕτη κατὰστασις, καὶ μάλιστα ὅσα πλέον συνεδυσάσθη μετ' ἐπιχειρήματα τῶν ἐπιτηδευμάτων, μετ' ἐπιχειρήματα τῆς χειροτεχνικῆς καὶ ἐμπορικῆς βιομηχανίας, ἰδίως δὲ τὴν διὰ ναυτιλίας, ἐγέννησεν εὐπορίαν καὶ δύναμιν, αἱ ὅσαι συνεφέλιχυσαν τὴν σοφίαν, καὶ οὕτως

ἡ κοινὴ γνώμη ἀπέβη ἀνθρωπικωτέρα ἐνταύτῃ καὶ ἀνδρωδε-
στέρα.

Ἡ κοινὴ γνώμη τόσῳ περισσότερον ἀξίζει, ὅσῳ μᾶλλον πεφωτισμένη εἶνε, ὅσῳ μᾶλλον ἐπέδωκεν εἰς τὰς ἐπιστήμας, εἰς τὰς τέχνας, καὶ εἰς τὴν ἠθικὴν· καὶ τόσῳ πλέον ἰσχύει, ὅσῳ μὲ ἡραταιότεραν θέλησιν ἐκφράζεται· ἐξ οὗ ἡ παροιμία, βοὴ λαοῦ, βοὴ Θεοῦ. Εἰς μὲν τὴν ἠθικὴν καὶ εἰς τὰς τέχνας, ὅλον ἔθνος ἢ τὸ πλειότερον αὐτοῦ μέρος δύναται νὰ ᾔνη πε-
παιδευμένον· ἐπὶ δὲ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τινῶν ἄλλων, ἡ κοι-
νὴ γνώμη μορφώνεται ἢ κατὰ πράξιν ἢ κατὰ πίστιν καὶ ὁ-
μοφροσύνην τῶν πλειόνων πρὸς τοὺς ὀλιγωτέρους σοφούς.

Κοινὴ γνώμη δὲν ὑπάρχει ὅπου τὸ ἔθνος εἶνε διηρημένον ἐνταύτῃ καὶ ἀφώτιστον καὶ πτωχόν. Καὶ ὁμόνοια μὲν, πα-
ροῦσα, δύναται νὰ ἐκδώσῃ εὐψυχον τὴν κοινὴν γνώμην, καὶ
ἀνευ μαθήσεως καὶ εὐπορίας· σοφία δὲ καὶ πλοῦτος δὲν τρέ-
φουσι κοινὴν γνώμην χωρὶς ὁμονοίας. Ἄρα ὁμόνοια καὶ
κοινὴ γνώμη εἶνε τὸ αὐτὸ, καὶ σημαίνουν ὅτι ἔθνος τι ὅλον
ἢ τὸ μέγιστον καὶ κράτιστον αὐτοῦ μέρος τὰ αὐτὰ φρονεῖ
περὶ τῶν αὐτῶν. Μακάριον ἐκεῖνο! πρὸς τε θεῶν μακά-
ρων πρὸς τε θνητῶν ἀνθρώπων!

Ὁμόνοια (καὶ αὐτὴς σημειοῦμεν), κοινὴ γνώμη, ἠθικὴ κοι-
νωνία, κοινὸν πνεῦμα, πόλις, σύνδεσμος ἀνθρώπων συμπα-
θούτων καὶ συνυπερμαχούντων ὅλων δι' ἓνα ἕκαστον καὶ ἐνὸς
ἐκάστου δι' ὅλους, καὶ τὰ ἕκαστου ἀγαθὰ καὶ κακὰ ὡς ἴδια
λογιζομένων, πάντες οὗτοι οἱ ὄροι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν θεο-
φιλῆ ἔνοιαν συμπυκνοῦσι καὶ ἐκφραδίζουσιν.

Εἰς τὰς ποικίλας τοῦ πολιτισμοῦ φάσεις, (ὅστις ἀρχίζει
ἀπὸ τὴν γεωργικὴν κοινωνίαν) πολυτρόπως ἐκδηλοῦται ἡ κοι-
νὴ γνώμη, ὅτε μὲν παρεπομένη εἰς τὴν πολιτικὴν τοῦ ἔθνους
κυβέρνησιν, ὅτε δὲ συμβαδίζουσα μὲ αὐτὴν, ἄλλοτε διαμα-
χομένη, καὶ ποτε προπορευομένη καὶ συνεπισύρουσα τὸ πολ-
ιτικὸν κράτος. Ὅθεν εἰκότως ἠθέλωμεν εἰπεῖ ὅτι ἡ διαρκὴς
κυβέρνησις τινὸς ἔθνους, εἶνε ἀκριβὴς ἐκδήλωσις τῆς κοινῆς
αὐτοῦ γνώμης, πιστὴ ἐπιγραφή τῶν ἀρετῶν ἢ τῶν κακιῶν
αὐτοῦ· καὶ ὅτι πᾶν ἔθνος τοιαύτην κυβέρνησιν ἀξίζει, ὅποιαν
ἡ κοινὴ αὐτοῦ γνώμη καὶ ἀποδέχεται καὶ ἀγαπᾷ. Οἱ Μογ-
γῶλοι Τάρταροι ὑπερβιάσαντες τὸ μακρότατον καὶ περιβή-
τον τῆς Κίνας τεῖχος περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ δεκάτου τρίτου μᾶ-

τὰ χριστῶν αἰῶνος, ἐκυρίευσαν μὲν τὸν τόπον, ἀλλὰ διὰ νὰ
τὸν διοικήσωσιν, ἠναγκάσθησαν νὰ γείνωσι Κινεαῖοι, παραδε-
χόμενοι τούτων γλώσσαν, θρησκείαν, ἥθη καὶ διακείμενα.
Μέγα τοῦτο ἐνέργημα τῆς κοινῆς τῶν Κινεαίων γνώμης.

Εἰπόντες ἀνωτέρω ὅτι ὅποια εἶνε ἡ κοινὴ γνώμη τινὸς ἔ-
θνους, τοιαύτη καὶ ἡ κυβέρνησις του, συνάπτομεν ἤδη ὅτι, ἂν
μὲν τὸ ἔθνος τοῦτο θέλῃ νὰ κυβερνᾶται πρὸς τὸ συμφέρον ἐ-
αυτοῦ, ἐθνοτελῆ κυβέρνησιν (gouvernement national) θέ-
λει ἔχει· ἂν δὲ στέργῃ καὶ ὑποφέρῃ νὰ κυβερνᾶται πρὸς τὸ
συμφέρον ἐνὸς ἢ ὀλίγων ἢ ξένων, μονοτελῆ ἢ ὀλιγοτελῆ ἢ ξενο-
τελῆ κυβέρνησιν θέλει ἔχει· θέλει εἶναι αὐτὸ ἄγρα ἐκείνων·
ἀγγελη ἀμελετή, κουρευτὴ, σφακτὴ, ἀλλ' ὄχι κοινωνία· πράγ-
μα, καὶ ὄχι ἀνθρώπος· δὲν θέλει κυβερνᾶσθαι, ἀλλὰ κατέχεσ-
θαι. Κυβέρησις συνταγματικὴ, ἀσύντακτος, βασιλεία, ἀρι-
στοκρατία, δημοκρατία, εἶνε ὀνόματα σχημάτων πολιτικῶν
κατ' οὐσίαν δὲ δύο κυβερνήσεις ὑπάρχουσιν ὑπὸ τὰ σχήμα-
τα ταῦτα, ἡ ἐθνοτελής, καὶ ἡ ἰδιοτελής. Καὶ ἐπειδὴ ἀσφα-
λέστερον ὑπόσχεται τὸ ἐθνοτελὲς ἢ συνταγματικὴ κυβέρνησις
διὰ τοῦτο οἱ φρόνιμοι λαοὶ τὴν ἐπιζητοῦσι.

Τὰ πεπολιτισμένα ἔθνη τότε μόνον ἀποφασίζουσι νὰ ἐκ-
φράσωσι τὴν κοινὴν γνώμην των διὰ τῆς βίας, ὅταν βία
ἐπιμονωτέρα κακοήθων ἀρχόντων τὰ πιέξῃ, καὶ ἀφειδῶς κα-
τατρούχῃ τὴν ὑπαρξίν των. Κατέρχονται τότε ἀπεγνωσμένα
καὶ ἄκοντα εἰς τὴν φυσικὴν υπεράσπισιν, δράττουσ' αὐτὰ ὅπλα
ὡς ἐσχάτον ἐπιχείρημα (ultima ratio), καὶ περὶ τοῦ ὅλου
κινδυνεύοντα, τὸ ὅλον διακυβεύουσι, καὶ καταστρέφουσι θρό-
νους καὶ δυναστείας. « Τίποτε δὲν εἶνε τόσον μικρὸν, ὅσπερ
φοβερὸν νὰ μὴ γείνη, τολμῶν νὰ ἐκδικηθῇ τὸν ἀδικούντα »
εἶπε τις τῶν παλαιῶν, ὁ ὁποῖος, συλλαβῶν ποντικίδιον, καὶ
δαγκασθεὶς παρ' αὐτοῦ, ἐβιάσθη νὰ τὸ ἀπολύσῃ. Οὕτως
οὐδὲ μνημονεύεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ ἔθνος, ὅσον μικρότατον, τὸ
ὅποιον τυραννοῦμενον, ἅμα ἐξορμήσαν ὁμοφρόνως, δὲν συνέ-
τριψε τὸν ζυγόν, καὶ ζυγὸν πολλῶν Αἰτναίων, προσευρὸν
καὶ συμμάχους ὑπὲρ τοῦ δικαίου. Τούτου ἕνεκα οἱ τυραν-
νοὶ καὶ δεινῶς φοβούνται τὴν ὁμόνοιαν τῶν πολιτῶν, καὶ
διαπερῶντως σπουδάζουσι περὶ τὸ, διέλε καὶ βασιλευε.

Ἐξαιρουμένης τῆς ἐσχάτης ἀνάγκης ἥτις μόνη προκαλεῖ
τὴν βίαν, τὸ μέσον δι' οὗ συνήθως ἐκφράζεται ἡ κοινὴ γνώμη

μη τῶν πεπολιτισμένων ἐθνῶν, εἶνε ὁ λόγος, καὶ τούτου τὰ σημεῖα οὐδεμία ἐχέφρων κυβερνήσις περιφρονεῖ. Ὁ λόγος, κυρίως ἐνδιάθετος, μεταβαίνει μὲν εἰς πρόφορικὸν καὶ γραπτὸν, ἐνίοτε δὲ αὐτὸς καθ' ἑαυτὸν διὰ μόνης τῆς τοῦ προσώπου καὶ τοῦ σώματος καταστάσεως ἐξιστορεῖται ὡς ζωγραφία ποιητικῆ ἄλαλον λάλημα, ὡρὰ καὶ πάγγλωστος σιωπῆ, τὴν ὁποίαν θαυμασίως περιάπτουσιν ὁ μὲν Ὀμηρὸς εἰς τὸ βλέμμα τοῦ Αἴαντος, ἀπαντῶντος τὸν ἐχθρὸν τοῦ Ὀδυσσεῆ ἐν τῷ Ἄδῃ, ὁ δὲ Βιργίλιος εἰς τὸ βλέμμα τῆς Διδουῆς, παρερχομένης τὸν Αἰνεΐαν. Διηγοῦνται δὲ καὶ περὶ τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας Λουδοβίκου τοῦ δωδεκάτου, ὅστις πατὴρ τοῦ λαοῦ διὰ τὴν χρηστότητα ἐπωνομάσθη, ὅτι ἐπιστρέφων ποτὲ ἀπὸ τὸ Παρλαμέντον τῶν Παρισίων, ὅπου νέους φόρους εἶχε κατακυρώσῃ, καὶ ἰδὼν τὸν λαὸν κατηφῆ καὶ σιωπηλὸν εἰς τὴν διάβασίν του, ἅμα φθάσας εἰς τὸ παλάτιον, ἐξέδωκε διαταγὴν ἀναιρετικὴν τῶν φόρων ἐκείνων. Ἰδοὺ ἀποτέλεσμα κοινῆς γνώμης ἀρρήτου.

Ἡ σιωπῆ λοιπὸν καὶ ἡ ἀκίνησις δύνανται νὰ φανερώσωσιν ἐνεργῶς τὴν κοινὴν γνώμην. Ὑπαγε εἰς χωρίον καὶ διάταξόν τι ἄδικον νὰ ἐκτελεσθῇ· ἂν ὅλοι οἱ κάτοικοι συμφωνήσωσιν νὰ καταμείνωσιν εἰς τὰς καλύβας των ἀκίνητοι, τί θέλεις κατορθώσῃ; Οὐδέν. Διὰ τοῦτο εἶπε καὶ τις ἱστορικὸς περὶ τῶν Ἀσιατικῶν ἐθνῶν, ὅτι δουλείαν πάσχουσιν, ἐπειδὴ δὲν ἐξεύρουσι νὰ προσφέρωσιν ὁμοθυμαδὸν τὸ μονοσύλλαβον *Oὔ*.

Ἡ κοινὴ γνώμη μάλιστα δι' ἐγγράφου λόγου ἐκφράζεται, ἥτοι δι' ἀναφορῶν, δι' ἐφημερίδων καὶ ἄλλων συγγραφεῶν, τὰς ὁποίας τύπος ἐλεύθερος διαδίδει. Αἱ δὲ κυβερνήσεις ὅσαι ἀποκοροῦσιν ἢ καταπνίγουσι τὰς τοιαύτας ἐκφράσεις, βίπτουσι τοὺς λαοὺς εἰς ἀπόνοιαν.

Περίεργους ἔχει φανερώσεις ἡ κοινὴ γνώμη ἐπὶ χαρᾶς μὲν, ἀνευφημίας, φωτοχυσίας, χορείας, συμπόσια, καὶ τὰ ὅμοια ἐπὶ ἀγανακτήσεως δὲ, καταβολῆς, συριγμοῦς, λεμωνοβολήσεις (1), μιμοπραξίας (2), γελοιογραφίας (carica-

(1) Ταύτας καθιέρωσαν οἱ γνωστοὶ τοῦ ποιητοῦ Ἀλεξάνδρου Σούτσου στίχοι πρὸς τοὺς ἐκβαλλομένους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα κόμητας διὰ μοχθηρίαν. «Διονύσιος ἐν Κορίνθῳ».

(2) Ὅποια ἐδραματουργήθη πρὸ ὀλίγων ἤδη ἡμερῶν εἰς πόλιν Ἑλληνικὴν κατὰ τοῦ πρῶην παραδυναστευ καὶ τῶν ὁπαδῶν αὐτοῦ.

tures), γαλκοπατάγους (1) (charivaris), λασποβολήσεις (2), καὶ τὰ τούτων ἀδελφά.

Ὅταν ἐπὶ τινος πράγματος ἡ κοινὴ γνώμη ἐπικρατήσῃ, ἐξακούεται καὶ εἰς τὰ θέατρα, καὶ εἰς τὰς καθέδρας τῶν δημοσίων διδασκάλων, καὶ εἰς τὸν ἄμβωνα, καὶ εἰς τὰ δικαστήρια.

Ἡ κοινὴ γνώμη πολιτικώτερον φανεροῦται ὅταν ὁ λαὸς, κάμνων ἐκλογὰς βουλευτῶν, ἢ δικαστῶν, ἢ ἀρχόντων, ἦνε ἱκανὸς νὰ προφυλαχθῇ ἀπὸ τὰς παγίδας τῶν ἐχόντων συμφέροντα ἄλλα παρὰ τὰ τοῦ λαοῦ.

Πανσθενεῖς καὶ ἀκαταμάχητοι εἶνε αἱ ἀντιπολιτεῖαι (les Oppositions), ὅσαι κεφαλὴ γίνονται τῆς κοινῆς γνώμης, τουτέστιν ὑπέρμαχοι τῶν κοινῶν συμφερόντων, εἴτε διὰ συγγραφῆς, εἴτ' ἐπὶ βήματος βουλευτικοῦ. Ἀκλόνητοι ἀγωνίζονται ἀπὸ βάσεων ὀχυρῶν καὶ ἀρχῶν εὐρυχώρων, ὡς καλὰ τῆς ἀκραφινοστάτης πολιτικῆς στεφανώματα. Ὅσαι δὲ ἀντιπολιτεῖαι μόνον ἀπὸ ἰδιωτικῆς πύθης καὶ μεταλλικῆς ἢ ψευδοδόξου ἐπιθυμίας ἠγέρθησαν, ἢ σκοτεινῶς σκιαμαχοῦσιν ὡς ἀνευρα σκελετὰ, ἢ ἀπὸ ἀνέμων μεταβολῆς τὸ δημοτικὸν προσώπειον ἀπολέσασαι διεβράγησαν καὶ ὡς ἄχυρα διεσκεδάστησαν.

Ὅπου ἴδῃς ὅτι πολίτης ἢ πολῖται, θυσιάσαντες τὰ ἰδιά των συμφέροντα ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ, καὶ μὴ ἄσωτοι μὴδὲ ὀκνηροί, δυστυχούσιν, ἐκεῖ ἔσο βέβαιος ὅτι γνώμη κοινὴ δὲν ὑπάρχει· ἂν ὑπῆρχε, δὲν ἤθελεν ἐγκαταλείπει τὸν ὑπηρετήν καὶ εὐεργέτην τῆς.

Αἱ ἐφημερίδες καὶ τ' ἄλλα συγγράμματα, ἐνθεν μὲν ἐκφράζουσι τὴν κοινὴν γνώμην, ἄλλοθεν δὲ καὶ ἐπιμελοῦνται νὰ τὴν μορφώσωσι καὶ ἐνδυναμώσωσι. Πᾶς συγγραφεὺς, πᾶς διδάσκαλος τοῦ ἔθνους, πᾶς πολίτης ἐπιεικῆς καὶ μεγαλόψυχος, καλεῖται παρὰ τῆς πατρίδος εἰς τὴν εὐαγῆ ταύτην ὑπηρεσίαν, καὶ χρεωστῆεῖ διὰ τε λόγων καὶ σπουδαίων παραδειγμάτων νὰ συντελέσῃ εἰς παιδαγωγίαν τῆς κοινῆς γνώ-

(1) Ὅσοι συνθίζονται εἰς τὴν Γαλλίαν. Ὅταν βουλευταὶ διαφθαρμένοι ἐπιστρέφωσιν εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ὁ λαὸς τοὺς ὑποδέχεται μὲ μουςουργίαν συνισταμένην ἀπὸ κρότον μαγειρικῶν χαλκίων συναντικρονομένων.

(2) Λασποβαλεῖ ὁ λαὸς εἰς τὴν Ἀγγλίαν τοὺς ἀχρεῖους ὑπουργούς.

μικρὸν τοῦτο δὲ εἶναι, τὸ νὰ μάθῃ τὸ ἔθνος ἢ τὸ δυνατώτερον μέρος τοῦ ἔθνους νὰ αἰσθάνεται καὶ νὰ φρονῇ ὑγιῶς περὶ τῶν πραγμάτων, καὶ νὰ θέλῃ τὰ αὐτὰ μὲ ὁμόφωνον καὶ εὐτόνον θέλησιν, καὶ νὰ ἐπιδεικνύῃ ἀδιστακτικῶς τὴν γνώμην του δι' ὅλων τῶν τρόπων τῶν ἀξίων ἀνθρώπου κοινωνικοῦ καὶ ἐθνολογικοῦ.

Ἡ κοινὴ γνώμη, καθὼς δύναται νὰ σχηματισθῇ, φωτιζομένου τοῦ ἔθνους καὶ ἀποκτῶντος ἡθικῆς ὁμοπαγῆς καὶ βέβαιον, οὕτως ὑπὸκειται καὶ νὰ διαρρέυσῃ, ὅταν πέσωσιν οἱ λαοὶ εἰς ἀνοησίαν καὶ εἰς διαφθοράν. «Κύριος μωραίνει λαὸν ὃν βούλεται ἀπολέσαι.» Τὸ μὲν πρῶτον συμβεβηκὸς πραγματέλλει καὶ γεννᾷ τὰς ἐπὶ τὸ κρεῖττον πολιτικὰς μεταστάσεις, τὸ δὲ δεύτερον, τὰς ἐπὶ τὸ χεῖρον. Καὶ μαρτυρούμεθα τὴν ἱστορίαν. Νόμιμον ἦτον ἔθνικόν εἰς τὸ ἐν Ἰσπανίᾳ Ἀραγονικὸν βασιλείον, ὅταν ἡ ὁμήγουρις τῶν ἀντιπροσώπων τοῦ ἔθνους ὑπεδέχετο τὸν νέον βασιλέα, νὰ λέγῃ ὁ πρόεδρος πρὸς αὐτόν. «Ἡμεῖς, ἀπὸ τοῦς ὁμοίους ἕκαστος ἀξίζει ὅσον Σὺ, καὶ οἱ ὁποῖοι ὅλοι ὁμοῦ εἴμεθα δυνατώτεροι παρὰ Σὲ, Σὲ ὑποσχόμεθα ὑποταγὴν καὶ πίστιν ἂν φυλάξῃς τὰ δικαιώματά μας· εἰ δὲ μή, ὄχι.» Κατὰ δὲ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα, ἔλθων ἐκεῖ ὁ τριαννικώτατος Φίλιππος ὁ τοῦ ἱεμίπτου Καρόλου, πρῶτον μὲν ἐδοκίμασε νὰ μεταπέιρῃ τὴν συνθήκην, εὐρὼν δὲ ἄκαμπτον τὸν πρόεδρον Λασσούναν, τὸν ἐκρέμασε. Καὶ ὁ λαὸς ἐσιώπησε! Τότε ἐξέπνευσεν ἡ ἐλευθερία, διότι ἡ κοινὴ γνώμη εἶχεν ἀπομωρανθῆ καὶ διαρρίψθῃ. Ἡ κεφαλὴ τοῦ Λασσούνα μαρτύρησε τὴν τελευταίαν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μαρτυρίαν, καὶ πολλὰ μετέπειτα γενεαὶ Ἀραγονίων τυραννομένων ἐξεπλήρωσαν, στεναζούσαι καὶ θρηνοῦσαι, τὴν κατὰπτυσαν τῶν προγόνων ἀναληγσίαν διὰ τὸν θάνατόν του.

Πῶς οἱ πολιτικοὶ ἄνδρες μορφόρονται.

Ὅτι μὲν ὁ τῶ ὄντι πολιτικὸς ἢ ἡγεμονικὸς ἀνὴρ εἶναι τιμικώτατον εὐτύχημα πόλεως καὶ θείας ἀγγελίας εὐδοκίας, μένει ἀνκμφισόητον. Πᾶσα δὲ τὰ ἐκ συντρέφουσιν εἰς τὴν μόρφωσίν του, τοῦτο ἐρχόμεθα τῶρα νὰ ἐξετάσωμεν.

Καθὼς διὰ πᾶσαν ἀνθρωπίνην ὑπεροχὴν, οὕτω καὶ διὰ ταύτην, τὰ τρία ἀπαιτοῦνται ἐκεῖνα· εὐφυΐα ἢ προσήκουσα,

παιδεία νοῦ, ἥθους, σώματος, καὶ γύμνασις ἢ ἐκπεριστάσεων δεξιῶν. Οὐδένα ἀφυῆ καὶ σόλοικον ἄνθρωπον μᾶς παραδίδοι πολιτικὴν ἀξιόλογον ἢ ἱστορίαν· ἀλλ' οὐδὲ νὰ προσβῇ καὶ ν' ἀκμάσῃ πολιτικὸς δύναται εἰς στυγεροὺς καὶ ἀφόρους καιροὺς.

Μεγάλαι πολιτικῶν ἐργαστήρια γίνονται οἱ πόλεμοι, ξένοι τε καὶ ἐμφύλιοι, αἱ ἐθνικαὶ ἐπαναστάσεις, ἡ διάταξις πολιτικῆς ἀρτιγενουῆς καὶ ἔθνους ἀναγεννωμένου, αἱ πρεσβεῖαι αἱ πρεσβευόμεναι διὰ τοιαύτας ἀνάγκας, τὸ βουλευτικὸν βῆμα, ὅπου αὐτὸ ὑπάρχει ὡς ὄργανον δημιουργικῶν πολιτικῆς ἐνεργου.

Σημειωτέον ὡς πρᾶγμα τῶν ὧν οὐκ ἄνευ πρὸς ἀνάπτυξιν τοῦ πολιτικοῦ, τὴν πλατεῖαν ἐλευθερίαν εἰς ὅσα ἐνεργεῖ, τὴν εὐθύνην νὰ φύγῃ μὴ δυνάμενος.

Πόθεν λαμβάνει ὁ πολιτικὸς τὴν ἐλευθερίαν ἢ δυνάμιν ταύτην; — Εἴτε ἀπὸ τὴν εἰς αὐτὸν πίστιν καὶ εὐνοίαν τοῦ ἔθνους, ἢ μέρους τοῦ ἔθνους, εἴτε ἀπὸ τὴν τῆς ἐθνικῆς ἐξουσίας, εἴτε καὶ ἀπὸ τὰς δύο ὁμοῦ.

Πόθεν ἡ τοιαύτη πίστις κατάγεται; — Ἀπὸ τὴν ἀρετὴν τοῦ ἀνδρός. Ἀποσκοπεῖ δὲ ὅπως τὸ κοινὸν συμφέρον, εἴτε πρόκειται ἀπὸ κινδύνους τὴν πατρίδα νὰ διασώσῃ, εἴτε εἰς αὐξήσιν καὶ εὐδαιμονίαν νὰ προβιβάσῃ.

Πολλὰκις γενναῖα χειραγωγία φίλων ἐνδόξων εἴλκυσε τὸν πολιτικὸν εἰς τῆς παλαιστρας τὸ μέσον. Οὕτως ὁ Κλεισθένης ἠύξησε τὸν Ἀριστείδην, ὁ Χαβρίας τὸν Φωκίωνα, ὁ Λύσανδρος τὸν Ἀγησίλαν, ὁ Σύλλας τὸν Λεύκολλον καὶ Πομπήιον καὶ ἄλλους νέους, ὁ Ταλλεῦρανδος τὸν Θιέρσιον.

Σπουδαῖα φιλίαι δορυφοροῦσι πάντοτε τὸν ἀληθῶς πολιτικὸν καὶ συνεκπονοῦσι μετ' αὐτοῦ τὸ θεόστεπτον ὑπὲρ πατρίδος ἔργον· φιλίαι καθαρὰ ἀπὸ φιλοπλουτιῶν καὶ κολακείων καὶ ἄλλην κακοήθειαν· φιλίαι ὁμοιοπαθεῖς, συννεθουσιῶσαι μ' ἐκείνον πρὸς τὸ καλὸν ἀγωνισμα. Οὕτω συνέπραττον ὁ Κίμων μετὸν Περικλέα, ὁ Δαίλιος μετὸν Σκιπίωνα, καὶ ἄλλοι ἄλλαχού.

Εὐγένεια καὶ πλοῦτος, προσόντα μὲν εἰς τὸν πολιτικὸν, εἶναι καλὰ· ἀπόντων δὲ, οὐδεμία βλάβη. Ἀρχὴ τότε γίνονται ὁ ἀνὴρ καὶ ῥίζα προγονικὴ καὶ ὀνομαστής αὐτὸς γενεᾶς

8
εὐκλειδῆς (1). Εὐγένεια δὲ καὶ πλοῦτος οὔτε τὴν εὐφροσύνην καὶ παιδείαν πάντοτε παρεσκεύασαν, οὔτε πάντοτε τὴν ἀπὸ τούτων πολιτικὴν δόξαν, ὑπερέτιν πιστὴν κατέστησαν τῆς πατρίδος. Ἀριστείδης, Φωκίων, Ἐπαμεινώνδας, Κινκινάτος, Φραγκλῖνος, ἦσαν πτωχοί. Μεταξὺ πολλῶν ἄλλων, καὶ ὁ περιδοξὸς πρόεδρος Ἰωαννῖνος (Président Jeannin) πρεσβεύων παρ' Ἐρβίκου τοῦ τετάρτου Γαλλίας πρὸς τὸν Ἰσπανικὸν δυνάστην Φίλιππον τὸν δευτέρου, ἦτον ἀπὸ γεννητόρας ἔφανες. Ὁ γὰρ ὁ Ἰγερμῶν, τετυφωμένος ἀπὸ τῆς εὐγενείας τὰς ματαιότητας, ἐρωτᾷ, εὐθὺς κατὰ τὴν πρώτην ἐντευξίν τὸν σεμνὸν πρεσβευτὴν εἰσε εὐγενής; Ὁ δὲ στερεῶς ἀποκρίνεται καὶ, ἐὰν ἦτο καὶ ὁ Ἀδάμ. — Τίνος εἶσε υἱός; Τῶν ἀρετῶν μου, ἀπαντῶν ὁ Ἰωαννῖνος, ἐπτόησε καὶ κατέκαμψε τὴν ὄφρον τοῦ ἡλιθίου τυράννου.

Ὅτι πολιτικούς ἀνδρας γεννώσιν ἐπίσης καὶ μεγάλοι καὶ μικροὶ ἐπικράτειαί, τὸ μαρτυροῦσιν ὄχι μόνον τὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῶν ἀποικιῶν τῆς, ἀλλὰ καὶ τὰ τῆς Ἰταλίας τοῦ μέσου αἰῶνος, καὶ αἱ Κάτω χῶραι ὅπου ἤκημασαν οἱ Νασσῶοι καὶ Βίττιοι καὶ Ἰένσιοι, καὶ ἡ βόρειος Ἀμερικὴ, Ἰσπερ ὠνος, Μαδδισῶνος, καὶ ἄλλων πατρίς.

Ὅταν ὁ σκοτεινὸς τῆς δουλείας πέπλος σκεπάσῃ τῆς πατρίδος τὸ πρόσωπον, μὴ προσμένωμεν πλέον δεινότητα καὶ δόξαν πολιτικὴν. Ἐτέλεσε ποτὲ τὸ ὀλοῦστερόν του καὶ ἀπληπισμένον τραγῳδίου ὁ κύκνος τῆς ἐλευθερίας, ὁ Δημοσθένης, καὶ τῆς Ἑλλάδος ἡ σημαία τὸ τελευταῖον ἐκύμανεν εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Φιλοποίμενος. Μακάριοι τότε ὅσοι, ἀπὸ τὰς Μούσας παιδευθέντες, φιλομούσους ἐπέτυχον φίλους καὶ προστατάς μετὰ τῶν κρατούντων, διὰ νὰ ὠφελῶσι κἄν ὀψωσθήποτε δεδουλωμέναις πατρίδας! Πολύβιος τὴν μεγαλόπολιν μετὰ τῶν συμμάχων, Παναίτιος τὴν Ῥόδον, καὶ ἄλλοι ἄλλας! Πολιτικοὶ τοιοῦτοι, λόγον ἔχοντες πρὸς τοὺς προτέρους, ἂν ἔχουσι τὰ δεῖλὰ βλαστήματα τῶν ὑποστέγων κήπων πρὸς

(1). Le premier qui fut roi, fut un soldat herveux.
Qui sert bien son pays, n' a pas besoin d' ayeux.

Βολταίρος.

Ἦτοι, ὁ πρῶτος Βασιλεὺς ὑπῆρξεν εὐτυχῆς στρατιώτης. Ὁ καλὸς ὑπαρετῶν τὴν πατρίδα του, χρειαὴν δὲν ἔχει προγονικῆς εὐγενείας.

9
τὰ τῶν ἀναπεπταμένων καὶ ἀμφιλαφῶν παραδείσων, παρηγοροῦσιν αἰῶνας γαλοῦς. Ἐνίοτε ὁμως, διαφέρουσαι φύσεις, παιδείας μεταλαβοῦσαι, ἐτόλμησαν νὰ πλησιάσωσι καὶ ἀνημερωτέρας δυναστείας, καὶ συμπλέκουσαι παραδόξως τὰ συμφέροντα τούτων μὲ τὰ συμφέροντα τῆς πατρίδος πιεζομένης, ἠθλήσαν, καὶ περιφανοῦς πολιτικῆς μνήμην κατέλιπον. Παράδειγμα μετὰ τὴν Κωνσταντινουπόλεως ἄλωσιν Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ ἀποβῆτων, καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν μας Δημήτριος ὁ Μουρούζης. Τούτων καὶ τῶν ὁμοίων τὰ ὀνόματα εἶνε κτήματα ἱστορικὰ τῆς πατρίδος. Τὰ τιμὰ ἡ Ἑλλὰς καὶ τὰ φιλεῖ μὲ γλυκιεράς φιλοστοργίας δάκρυον, διότι περιπαθῶς τὴν ἠγάπησαν καὶ τὴν ἐτίμησαν διὰ τε λόγων καὶ πράξεων εἰς καιροὺς χειροτέρους.

Διὰ τί ἡ Ἑλληνικὴ ἐπανάστασις δὲν προήγαγεν ἄνδρας πολιτικούς; — Ἐπειδὴ οὐδὲν εἶχε προετοιμασῆ ἰκανῶς τοὺς ἀνθρώπους, οὔτε τοὺς πολιτευομένους, οὔτε τὴν γενεὰν πρὸς τὴν ὁποίαν ἐπολιτεύοντο.

Ἄνθρωπος πολιτικὸς εἶνε καὶ ὀνομάζεται ὅστις, κυβερνήτης ἢ πρωτοεὺς εἰς τῆς πολιτείας τὸ σκάφος, ἔτρεψε τὴν μοῖραν τῆς πατρίδος του πρὸς τὸ βέλτιον, καὶ ἄφησε τῆς παρόδου του εὐλογητὰ καὶ μόνιμα ἔργα.

Αὐτὸς ἔχει σπανίως ἀρετὰς, τὰς ἠθικὰς δὲ πάνμωρα καὶ οἰκιστικὰς (1), δι' ὧν μάλιστα ἀρχικὸς γίνεταί, καὶ κατὰ τὸν ποιητὴν, Θεὸς ὡς τίτται δῆμῳ (2). Εἰς τὴν σκηνὴν

(1) Οὐ γὰρ ὄν λέγουσιν ἐν κοινῷ καὶ πράττουσιν οἱ πολιτευόμενοι μόνον εὐθύναις διδάσκειν, ἀλλὰ καὶ δεῖπνον αὐτῶν πολυπραγμονεῖται, καὶ κοίτη, καὶ γάμος, καὶ παιδιὰ, καὶ σπουδὴ πᾶσα. . . . Οὕτω τὰ μικρὰ φαίνεται μεγάλα τῶν ἀμαρτημάτων, ἐν ἡγεμονικοῖς καὶ πολιτικοῖς δρώμενα βίαις, διὰ δόξαν ἢ οἱ πολλοὶ περὶ ἀρχῆς καὶ πολιτείας ἔχουσιν, ὡς πράγματος μεγάλου καὶ καθαρεύειν ἀξίου πάσης ἀτοπίας καὶ πλημμελείας.

Πλουτάρχου Πολιτικ. παραγγέλιμ.

(2) Καὶ ἔστι τοῦτο μέγιστον, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἐν παντὶ ἔργῳ, ὅπου τι δι' ἀνθρώπων πράττεται. . . . οὐ μὲν τοι μὰ Δία τοῦτο γε ἐστὶ ἐγὼ λέγω, ἰδόντα μαθεῖν εἶναι, οὐδὲ ἀπαξ ἀκούσαντα ἀλλὰ καὶ παιδείας δεῖν φημι τῶ ταῦτα μέλλοντι δυνῆσθαι, καὶ φύσει ἀγαθῆς διαρῆσαι, καὶ τὸ μέγιστον δὲ, θεῖον γενέσθαι· οὐ γὰρ πάνμωμοι δοκεῖ δλον τοῦτ' ὁ ἀγαθὸν ἀνθρώπινον εἶναι, ἀλλὰ θεῖον, τὸ ἐθειλόντων ἀρξεν· σαφῶς δὲ δίδεται τοῖς ἀληθινῶς σωφροσύνῃ τετελεσμένοις.

Ξενοφ. Οἰκονομ. Κερ. κα.

παραστάς τῶν δημοσίων πραγμάτων, δημιουργικῶς ἀναμετρεῖ τὰ προγεγονότα, ἐπισκοπεῖ τῆς πατρίδος του τὴν γεωγραφικὴν θέσιν καὶ τοῦ ἔθνους του τὸν προορισμὸν, τὴν ἐποχὴν του, τὴν διὰθεσιν καὶ στάσιν τῶν συμπολιτῶν του, τῶν γειτόνων λαῶν καὶ τῶν ἀπωτέρων. Δὲν λησμονεῖ ὅτι ὁ νόμος τῆς ἀνθρωπότητος, εἶνε ἢ κοινωνία. Ὅτι ἂν ἀγαθὸν ἢ πικρὸν του ἔχει, τὸ μεταδίδει εἰς τὰς ἄλλας ἐπικρατείας ἀντὶ ἀγαθῶν ἄλλων εἰσκομιζομένων ἐκεῖθεν, καὶ ὅτι σπέρμα διχονοίας μεταξὺ τῶν συμπολιτῶν του ἐμπέση, τὸ συμπνίγει καὶ ἀφανίζει, ὑπερέτης γινόμενος, ἐντὸς τε καὶ ἐκτὸς, ὁμονοίας καὶ ἀρετῆς, καὶ τὴν εἰρήνην διώκων μετὰ τοῦ δικαίου, καὶ ἦθη μὲν καταφυτεύων ἔννομα, νόμους δὲ χρησθήεις καὶ χειροῦθεις καὶ αἰδήμονας γράφων. Περὶ τὴν ὁμόνοιαν, λέγομεν καὶ πάλιν, σπουδάζει τῆς πόλεως; τὴν ὁμόνοιαν, ζωῆς καὶ δυνάμειος ἐγγυήτριαν, ἄνευ τῆς ὁποίας, παρ' ἡμῶν ἀνεστέρη, παρελλύεται καὶ νεκρὰ καταπίπτει καὶ καταθάπτεται ἢ πάλιν εἰς τῶν πύργων τῆς τῆς ἐρείπια. Τίς ἀπεικλεῖσθαι ἀπὸ τῆς ὁμονοίας καὶ ἀγάπης τὴν ἐροτήν; Μόνοι οἱ τῆς ἀπωλείας υἱοὶ, οἱ Ἰουδαί, οἱ τριακοντα τύραννοι, οἱ Νάβει, οἱ Κατιλίνοι . . . Ἀλλὰ καὶ τούτους, μετανοοῦντας καὶ ἐπιστρέφοντας μὲ συντριμμένην ψυχὴν, δὲν δέχοντα ἄρα γε τοῦ θεοῦ καὶ τῆς πατρίδος τὰ γόνατα; . . .

Ἐὰν ὁ ἡγεμονικὸς ἀνὴρ τόσος γίνεταί πόλεως εὐεργέτης, καὶ οὕτω μωροῦται, τί δύναται οἱ ἄνθρωποι νὰ ἐλπίσωσιν ἀπὸ δημοσίους ὑπερέτας, ἢ ἀφυσῆς, ἢ μόνον γραμματισμένους τινὰς, μᾶλλον δὲ γραμματοκακῆλους, τῶν ὁποίων πρῶτιστον μὲν μέτρημα ἦθελεν εἶναι τὸ μισθῆριον καὶ τ' ἄλλα χρηματικὰ κερπώματα τῆς διαχειρίσεως, χαρακτηριστικὸν δὲ πάθος, ἢ δεσμευμένη τῆς παρούσης στιγμῆς ἐνέργεια (ὑπεύθυνος ἢ ἀνεύθυνος, ἄδηλον), καὶ τὸ νὰ τρέμωσι περὶ τῆς αὐριονμισθονίας, οὔτε τὴν παρὰ τοῦ ἡγεμόνος; Πόθεν φίλοι ἐνάρετοι περὶ τοὺς τοιοῦτους; Πῶς τὸ συμπληρωτικὸν καὶ κἀθετον βλέμμα ἐπὶ τὸ μέλλον; Ἀπὸ ποίου σκοπέλου ἤθελον ἀποστρέψῃ τὴν χειμαζομένην πατρίδα; ἢ μᾶλλον κατὰ ποίων δὲν ἤθελον τὴν ὠλήσῃ; Μήπως ἤδη καὶ τινες ἐξ αὐτῶν (λέγει ἡ ἱστορία) ἱκανοὶ δὲν ἐφάνησαν ν' ἀδελφωθῶσι, νὰ συγκροτήσωσι λευκοὺς ἱταίρους διὰ νὰ κατασκευάσωσι τὴν πατρίδα, καὶ

μητροκτόνοι, μητροβόροι, ἀπὸ τὰ στήθη τῆς νὰ βοῦσαι τὸ αἷμα, καὶ τούτου μέρος οἰνοχοοῦντες νὰ συμποτίζωσι τὸν κατὰξῆρον καὶ φαρμακώδη φάουγγα τινῶν ἀλλοφύλων; (1) Μήπως ἄλλοι δὲν ἤθελον ἔτοιμοι δευθῆ νὰ πωλήσωσι καὶ τὸ τιμιώτατον τῆς δημοσίου ἐλευθερίας εἰς τοὺς ὅσοι ἢ αὐξήσωσι τὸ ἡμερομισθίων των ἢ τὸ διατηρήσωσιν ἀκούρευτον ἢ μόνον μ' ἐν κηδεμονικὸν μειδίωμα χριτώσωσι τὴν μυστράν καὶ ἀνδραποδώδη των ὄψιν; Μήπως καὶ ἰδιῶται πάλιν τινὲς, ἀπὸ πρετῶν χαμαιζήλου δοξοκοπίης πυροπολούμενοι, νύκτα καὶ ἡμέραν, ἐπάνω κάτω δὲν τρέχουσι, κατατρέχοντες ξενικὰς προσασίας καὶ μεσιτείας, καὶ ψωμίζητοῦντες τὴν πολιτικὴν τραυδοδρομίαν, ἀντὶ εἰς αὐτὴν νὰ τοὺς κλέσῃ ἢ ἢ πικρὸν ἢ τῆς πατρίδος ἢ σκηπτουχία; Ἀφίσταται. Κατείδομεν, ἐκρίναμεν τὰς προαιρέσεις τοῦ πολιτικοῦ βίου, καὶ εἴπαμεν.

“Ὅτι καλὸν, φίλον ἐστὶ τὸ δ' οὐ καλὸν, οὐ φίλον ἐστὶ.

Τούτ' ἔπος ἀθανάτων ἦλθε διὰ στομάτων.

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ.

Ὁ Φιλαλήθης πρὸς τὸν Φιλόκαινον.

(Τὴν παρούσαν διατριβὴν τοῦ ἐλλογίμου διδασκάλου τῆς Ἑλληνικῆς σχολῆς Πατρῶν τίσω προθυμίαν καταχωρίζομεν, ὅτω καὶ ἡμεῖς παραπλήσια σχεδὸν φρονοῦμεν περὶ τῆς ὑποθέσεως. Ἰποσχόμεθα δὲ τὴν αὐτὴν ὑποδοχὴν πρὸς πάντα καρπὸν ἐμβριτοῦς καὶ γενναίας μελέτης Ἑλλήνων ἀνδρῶν ἢ καὶ φιλελλήνων, οἵτινες ἐλεύθεροι εἶνε νὰ υπογράψωσι τὰς συγγραφὰς των ὅπως θελήσωσι διότι ὅσα ὁ Θεοῦ περιεργεῖ ἀνοπόγραφα, εἶνε δοκίμια ἡμέτερα.)

Τὸ νὰ ἐκφράξῃ τις τὰ κινῆ ὡς κινῆ, τισσῶν εἶναι κατὰλληλον, ὅσοι τὸ νὰ λέγῃ τὰ σῦκα σῦκα καὶ τὴν σκάφη

(1) . . . Τὸν ἀπὸ δημοσίου χρηματιζόμενον ἡγούμενον ἀρ' ἱερῶν κλέπτειν, ἀπὸ τάρων, ἀπὸ φίλων, ἐκ προσοσίας, ἀπὸ ψευδομαρτυρίας, σύμβουλον ἀπιστον εἶναι, δικαστὴν ἐπιόρκον, ἀρχοντα δωροδόκον, οὐδεμίαν ἀπλῶς καθαρὸν ἀδικίαν.

Πλουτάρχου Ἡολίνου. παραγγέλι.

σκάφη· τὸ δὲ καὶ νὰ συμπαράγηται μὲ κάθε ὀπισθόηχοτε καινοφανὲς ἄκουσμα ἢ πρᾶγμα, τοῦτο πλέον δὲν χαρακτηρίζει χαρακτηριστὰ σταθερὸν, φρόνημα γενναῖον καὶ πεπαγωμένον, ἀλλὰ καὶ τὸν ἀντίον, χαρακτηριστὰ μὲν ἄστατον, φρόνημα δὲ ἐπιπόλαιον, καὶ ἐνὶ λόγῳ κάλαμον, κάλαμον ὑπ' ἀέμου παντὸς σαλευόμενον.

Δὲν εἶσαι, λέγεις, Στωϊκὸς ἀπαθής· ὁμολογεῖς τὴν ἀλήθειαν· ἀλλ' οὔτε τῆς μερίδος τῶν ἀντιθετικῶν ἢ Πυρρῶνιστῶν καὶ εἰς τοῦτο ἀξιέπαινος· σ' ἀρέσκει τὸ σύστημα τῶν πρώτων, ἀλλὰ καθόσον δὲν τείνει εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἔμφυτον τοῦ ἀνθρώπου εὐαισθησίαν, καὶ νὰ ὑποστήσῃ ἰδανικὴν τινα ἀπάθειαν· καὶ εἰς τοῦτο βεβαίως ἤθελεν εὑρεθῆ σύμφωνος, ἐὰν ἤθελα διδασθῶ, καὶ διδασθῶ ἀκριβῶς, ἀλλ' ὄχι ἐσφαλμένως, καὶ ἐπομένως ἐὰν ἤθελα γνωρίζω, καὶ γνωρίζω ἀκριβῶς, ἀλλ' ὄχι προκατελιμμένως,

α'. Τί τὸ σύστημα τῶν Στωϊκῶν;

β'. Τείνει ἀληθῶς εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἔμφυτον τοῦ ἀνθρώπου εὐαισθησίαν;

γ'. Τίς ἡ τοῦ ἀνθρώπου εὐαισθησία; Ἐκείνη, ἥτις εἶναι κοινὴ καὶ τῶν λοιπῶν ὅσα παρὰ τὸν ἄνθρωπον ζῶα, καὶ κατὰ τὴν ὁποίαν διὰ τῶν πέντε αἰσθήσεων αἰσθάνεται, καὶ αἰσθανόμενος ὀρέγεται ἢ ἀποστρέφεται ὁ ἄνθρωπος, ἀλλ' οὐδὲν ἦττον καὶ ὁ ἵππος, καὶ ὁ ὄνος, καὶ ὁ κύων, καὶ ὁ χοῖρος, τὰ ἀντικείμενα τῆς ἀκοῆς, καὶ ὀράσεως, καὶ ὀσφρήσεως, καὶ γεύσεως, καὶ τῆς ἐμπαθεστάτης ἀφῆς· ἡ ἐκείνη τῆς διακρίσεως, καὶ ἢν ἡ ψυχὴ δεχομένη τὰς ἐξῶθεν ἐντυπώσεις τῶν αἰσθήσεων, διακρίνει ταῖς οἰκτοὺς ἔμφυταις καὶ νοεραῖς ἐπιπολαῖς, τὶ τῶν αἰσθητῶν τούτων ἀγαθόν, τί κακόν· τί ἐντιμὸν, τί ἄτιμὸν· τί συμφέρον, τί ὀλέθριον· ἐτι δὲ καὶ τὰς λεπτοτάτας διαφορὰς τῶν πραγμάτων, καὶ τοὺς λόγους αὐτῶν;

δ'. Ἡ Στωϊκὴ ἀπάθεια εἶναι εὐαισθησίας κατάργησις, του-

τέστιν εἶναι ἀναισθησία, ἢ ὁ ὑπέρτατος βαθμὸς τῆς εὐαισθησίας; καὶ εἶναι ἰδανικὴ καὶ ἀνυπόστατος, ἢ εἶναι ἡ πραγματικὴ καὶ ἀναγκαίως ἀπαιτούμενη τελειότης τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως;

Αὕτη ἡ τετρακτὺς τῶν ζητημάτων προκύπτει, φίλε μου, ἐκ τῶν λόγων σου.

Καὶ τὸ μὲν α', δηλ. τὸ σύστημα τῶν Στωϊκῶν, οὐτ' ἐγὼ γνωρίζω, οὔτε σὺ ἴσως δύνασαι νὰ μὲ διδάξῃς· ἐπομένως, ἐὰν μὲ ὑπέλαβες Στωϊκὸν, ἠπατήθης· οὔτε Στωϊκὸς, οὔτε Πυρρῶνιστῆς ἢ Ἐπικούρειος, οὔτε ἄλλο τι εἶμαι· εἶμαι, οὖν, ἀνθρώπου· ἀρχὰς ἔχω τὰς ἀρχὰς τῶν λογικῶν ὄντων, τὴν ἀλήθειαν καὶ τὸ ἄκρον ἀγαθόν· ἴσως αἱ ἀρχαὶ μου συμφωνοῦσι μὲ τὰς ἀρχὰς τῶν Στωϊκῶν, ἀλλὰ καθ' ὅσον αὐταὶ συμφωνοῦσι μὲ τὰς ἀρχὰς τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ ἀντικείμενον τῆς μελέτης καὶ διανοίας μου· καλὸν τὴν ἀλήθειαν εἶναι τὸ πρώτιστον ὑποκείμενον καὶ τὸ ἀκρότατον ἀντικείμενον παντὸς καὶ ἐπιγείου καὶ ἐπουρανοῦ νοός· ἡ ἀλήθεια εἶναι ὁ καθόλου λόγος τοῦ Παντός· ὅστις ἐξερχόμενος ἀπὸ τὰς λυομένας σφραγίδας τοῦ ἐν ἀρχῇ κατεσφραγισμένου καὶ ἐξ ἀρχῆς διηνεκῶς ἀναπτυσσομένου βιβλίου τῶν αἰώνων, ὡς ἀστραπὴ διέρχεται τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν ὑπὸ οὐρανὸν, ἐρεθίζει τὰ πνεύματα, λαλεῖ γλώσσας, συγκινεῖ τὰς καρδίας καὶ διανοίας τῶν θνητῶν, καὶ μὲ ἀκαταγώνιστον καὶ ἀπαρεμπόδιστον δύνάμιν προάγει πᾶν τὸ δυνάμει καὶ κατὰ προορισμὸν ἐκτελεστὸν εἰς τὸ ἐνεργεῖν καὶ κατὰ συντέλειαν γινόμενον. Τὸ ἄκρον ἀγαθόν εἶναι ὡς ἐκ τῆς φύσεως ἢ προωρισμένη τῶν θνητῶν εὐδαιμονία· πρέπει νὰ ἦναι καὶ ὡς ἐκ τῆς θελήσεως τὸ ἀντικείμενον τῆς ἐφύσεως καὶ προσπαθείας τῶν ἄλλως δὲ, διαθεβαιούμεθα πάντας ἀνθρώπους πάσης τάξεως, εἰς κενὸν μοχθοῦσιν, ἐπὶ τὴν ἄμμον κτίζουσι· καὶ ὅτι ἂν κτίζωσιν, οἱ αἰῶνες θέλει κρημνίζωσι, καὶ ὡς χεῖμαρροι πάντοτε παρασύρωσιν ὅτι δὲν εἶναι τεθεμελιωμένον εἰς τοὺς

αιώνιους λόγους και νόμους τῆς Κτίσεως, τρέχοντες ἀνεπιστρέπτως κατὰ τὴν πρόοδον τοῦ ἀπείρου, και ἀκαθέκτως ἐπειγόμενοι νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ τέρμα των, και νὰ προσεγγίσωσι τὴν τελείαν τοῦ χρόνου στιγμὴν τὴν συνεργομένην μὲ τὴν αἰδιότητα.

Τὸ β', δηλ. ἂν τὸ σύστημα τοῦτο ἦναι ἐναντίον τῆς εὐαισθησίας, δὲν εἶναι δυνατόν ἄλλοθεν νὰ τὸ πληροφορηθῶμεν, εἰμὴ ἐξ αὐτοῦ τοῦ συστήματος. Ἀγνοοῦντες λοιπὸν ἢ ἐσφαλμένως γινώσκοντες τὸ σύστημα, ἀγνοοῦμεν, ἢ ἐσφαλμένως γινώσκουμεν και τὸν σκοπὸν εἰς τὸν ὅποιον αὐτὸ τείνει.

Καὶ ὅ,τι δὲ ἀφορᾷ τὸ γ', ἐγὼ μὲν φρονῶ, ὅτι ἡ χαρακτηρίζουσα τὸν ἄνθρωπον εὐαισθησία εἶναι ὅχι τὸ αἰσθάνεσθαι ἀπλῶς, (καθὼτι κοινὸν τοῦτο τῶν ζῶων ἀπάντων και οὐ προσιδιάζον τῶν ἀνθρώπων,) ἀλλὰ τὸ εὐαἰσθάνεσθαι, τουτέστιν ὀρθῶς ἀντιλαμβάνεσθαι, και δ' ἀκρίνειν ἐπ' ἀκριβείας τὰ αἰσθητὰ και ἀναισθησία ἐπομένως τὸ ἐναντίον ὅχι τὸ μὴ ἐπιλέγειν ἀπλῶς, καθὼτι τοῦτο φυσικῶς ἀδύνατον εἰς τὸν ἄνθρωπον και εἰς τὰ πρὸς τὸν ἄνθρωπον ζῶα, ὡς ἔμφυτον ἔχοντα τὸ αἰσθάνεσθαι ἀλλὰ τὸ κακῶς αἰσθάνεσθαι, τουτέστιν ἐσφαλμένως ἀντιλαμβάνεσθαι, και διακρίνειν οὐκ ἐπ' ἀκριβείας τὰ αἰσθητὰ τὸ ὅποιον δὲν δύναται τις ὀρθῶς νὰ ἀποδώσῃ οὔτε εἰς τοὺς Στωϊκοὺς, οὔτε ἀπλῶς, εἰς τοὺς φιλοσοφούντας· καθὼτι φιλοσοφία εἶναι «Γνώσις τῶν ὄντων ἢ ὄντα εἰσὶ.» Τὸ διακρίνειν λοιπὸν τὰ ὄντα ὀρθῶς και καθὼ φύσεως ἔχουσιν, «ἢ ὄντα εἰσὶ,» τί ἄλλο εἶναι παρὰ εὐαισθησία και ὅχι ποτὲ ἀναισθησία;

Μένει λοιπὸν, διὰ νὰ μεταβῶμεν ἤδη και εἰς τὸ δ'. Ζήτημα, ὅτι ἡ φημιζομένη τέως και πρότινος καιροῦ δυσφημιζομένη τῶν Στωϊκῶν ἀπάθεια, εἶναι ἄλλο τι και ὅχι ἀναισθησίας κατάργησις· καθὼτι ἡ φιλοσοφία ἢ ἀληθῆς, εἶναι θεωρίας ἐπίθεσις· εἶναι μετέθεσις τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητὰ, ἀπὸ τῶν ἐπὶ μέρους τε και ἐνδεχο-

μένων και τρεπτῶν ἐπὶ τὰ καθόλου, και ἀναγκαῖα, και αἰετώσαστως ἔχοντα, ἢ ἀναλλοίωτα. Πρόσδος λοιπὸν και ἀνάβασις τῶν αἰσθήσεων ἀπὸ τῶν χειρόνων και διὰ τῶν χειρόνων ἐπὶ τὰ κρείττω, τελειοποιήσις ἐπομένως και ἀκρότης εὐαισθησίας, ἰδοὺ τὸ ἀληθὲς ἀντικείμενον, εἰς τὸ ὅποιον τείνει τὸ σύστημα τῶν ὀρθῶς φιλοσοφούντων, και ὅχι ποτὲ εἰς τὸ νὰ ἀνατρέψῃ τὴν ἔμφυτον τοῦ ἀνθρώπου εὐαισθησίαν.

Τούτων οὕτως ἀποδεδειγμένων, ἂν ἐννοῆτε ἀπάθειαν τὴν ἀναισθησίαν, ἐγὼ δὲν ἀμφιβάλω ποσῶς, ὅτι ἀπάθεια τοιαύτη εἶναι ἰδανικὴ τῶντι και ἀνυπόστατος. Ἀπάθειαν ἄλλην ἐγὼ δὲν γνωρίζω, οὔτε ὑπάρχει, εἰμὴ τὴν καθυπόταξιν τοῦ χειρόνος εἰς τὸ κρείττον, τῆς ἀλόγου φύσεως εἰς τὴν λογικὴν. Και τίς δὲν ἠξέυρει, ὅτι διὰ νὰ ἦναι ὁ ἄνθρωπος ὁ λέγεται, λογικὸς, πρέπει νὰ ἄγεται και νὰ φέρεται ἀπὸ τὴν δύναμιν τοῦ μόνου φυσικοῦ Βασιλέως Λόγου, και ὅχι ἀπὸ τὴν ἀπερίσκεπτον ὀρμὴν τῶν ἀλόγων και ἀντιστρατευομένων παθῶν, τὰ ὅποια ἔχουσι παρακολουθούσας ὀλεθρίους τῆς συνεπειάς; Ἀλλὰ τοῦτο πῶς εἶναι δυνατόν νὰ κατορθωθῇ, χωρίς πρῶτον νὰ ἦθελε περιστείλωμεν τὴν ὀρμὴν, και καταπαύσωμεν τὴν ἀνταρσίαν, τὴν ὅποιαν ἀντιπροβάλλει ἡ ἄλογος φύσις εἰς τὴν λογικὴν, καθυποτάσσοντες εἰς τὸν Κυβερνήτην λόγον τὴν συρφετώδη ὀχλαγωγίαν τῶν παθῶν; Ὅταν ὑψώωσι ταῦτα τὴν φωνὴν, ὁ πρωτότυπος λόγος, ἢ φωνὴ τῆς φύσεως ἀποπνίγεται ὅταν κοιμῶνται τεταπεινωμένα, ὅταν εἰρήνη βαθεῖα και γαλήνη τελεία κατέχη τὰ ἐντὸς ἡμῶν τότε δὴ τότε δύνασαι νὰ ἀκούσις ἀπὸ τὰ βάθη τῆς αἰδιότητος τὴν λαμπροτάτην και ὀρυγτάτην ταύτην φωνὴν, τὸ παναρμόνιον ἐκεῖνο μέλος, ἀπήχημα τῆς πρωτοτύπου και καθολικῆς ιδέας και ἀρμονίας τοῦ Παντός, ὡς φωνὴν αὔρας λεπτῆς. «Και ἰδοὺ φωνὴ αὔρας λεπτῆς, και ἐκεῖ Κύριος.»

Δημήτριος Παλαμᾶς.

Παρασημείωμα.

Ἡ Ἰρις λέγει ὅτι « ἡ λέξις ἀνακτόρια δὲν εἶνε καθόλου σόλοικος, καὶ τὴν μεταχειρίζεται πρὸ πάντων ὁ Ἡρόδοτος εἰς σημασίαν τῆς ἀνάκτορα. » Τὸ πρὸ πάντων ὑποδηλοῖ ὅτι εὖν μεταχειρίζονται καὶ ἄλλοι συγγραφεῖς, τοὺς ὁποίους ἡ Ἰρις γνωρίζει· ὅθεν ἔπρεπε νὰ μᾶς τοὺς γνωστοποιήσῃ. Ἀλλ' ἡ Ἰρις δὲν ἀναφέρει οὔτε τὸ μέρος ὅπου ὁ Ἡρόδοτος, κατ' αὐτὴν, μεταχειρίζεται τὸ ἀνακτόρια. Καὶ τοῦτο ἔλλειψις. Ἡμεῖς γνωρίζομεν τὸ ἐφεξῆς χωρίον τοῦ Ἡροδότου (Βιβ. Θ, 65, ἐκδ. Βαλκ.) « δοκέω δὲ, (εἴτι περὶ τῶν θεῶν πραγμάτων δοκέειν δεῖ, ἢ θεὸς αὐτῆ σφραγ οὐκ ἐδέξατο, ἐμπροσθεν τῶ ἱερῶν τῶ ἐν Ἐλευσίνι ἀνάκτορον). Ἀληθές εἶνε ὅτι ἐκδόται τινὲς ἔγραψαν ἔπειτα ἀνακτόριον· ἀλλ' οὔτε ἀπόδειξις ὑπάρχει ὅτι ὁ Ἡρόδοτος αὐτὸς ἔγραψεν ἀνακτόριον, οὔτε οἱ τελειότατοι λεξικογράφοι προέκριναν τοῦτο παρὰ τὸ πρῶτον, τὸ ὁποῖον μόνον κατασημειοῦσιν εἰς τῶν λέξεων τὴν σειράν. Ἴδου ὁ Πασσάβιος· « Ἀνάκτορον, κατοικία ἀρχιγυγος, βασιλικὸν παλάτιον· πλεονάκις δὲ, καός. Ἡρόδ., ὅπου ἄλλοι ἀνακτόριον ἀναγινώσκουσι. » Καὶ τοῦτο μὲν ἐν σιμνῇ τῇ παρόδῳ ἐπιφέρει ὁ Πασσάβιος· ὁ δὲ πατὴρ τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης Ὅμηρος μαρτυρεῖ τὸ ἀνακτόριος, ρία, ριον, (βασιλικός) ὡς ἐπίθετον μόνον.

Δειπνήσαε, ἀμ' ἕσσειν ἀνακτορήσιν ἐπέσθω. Ὅδυσ. ο. στίχ. 396.

Τελευταῖον, ὅλοι οἱ σοφώτατοι τῶν Ἑλλήνων καὶ πρὸ τῶν ἡμετέρων χρόνων καὶ ἐφ' ἡμῶν, καὶ Οἰκονόμος ὁ κορυφαῖος τῶν ἀκμαζόντων σήμερον, ἔγραψαν πάντοτε καὶ εἶπον· « τῆς φιλοσοφίας ἀνάκτορα. » καὶ οὐδέποτε ἀνακτόρια.